

OŽIVLJENA POVIJEST (LIVING HISTORY) KAO METODA INTERPRETACIJE BAŠTINE

IRENA ŠEĞAVIĆ ČULIG □ Karlovac

Oživljena povijest kao metoda interpretacije baštine

Nije poznat neki široko prihvaćeni prijevod termina *living history*. Vjerujemo da je ovdje, u duhu hrvatskog jezika, umjesno dati prednost prijevodu *oživljena povijest* pred doslovnim oblikom *živuća povijest*.

Zbog nedostatka domaće i nedostupnosti strane literature o *living history* metodi interpretacije baštine, kao i nerazvijenosti domaće prakse, ovaj je rad je poprimio oblik svojevrsnog uvodnika koji uvelike citira i parafrazira tekstove odabrane da odgovore na neka temeljna pitanja:

Što je *living history*?

Koje su njezine tehnike?

Gdje su njezini počeci?

Kakva je njezina primjena i rasprostranjenost?

Metoda oživljene povijesti i pojedine tehnike

Pojam *living history* nije uvršten u ugledne rječnike engleskog jezika usprkos učestaloj uporabi, a potječe iz naslova brošure Službe nacionalnih parkova Sjedinjenih Američkih Država iz 1970. godine: "Keep it Alive! Tips on living history"¹. Značenje pojma nije još postiglo vrijednost definicije.

Ipak, mnogi uspješni praktičari nude opise svojeg djelovanja pod nazivom *living history*.

U ALHFAM-u (*The Association for Living History, Farm and Agricultural Museums*), *oživljena povijest podrazumijeva napor povijesnih muzeja, povijesnih društava i drugih obrazovnih organizacija da istinski zaokupe publiku utjecajem povijesti na današnji život. To se postiže uporabom povijesnih artefakata i okružja te prikladnim rekonstrukcijama kako bi se ispričalo priču o ljudima koji su te artefakte koristili. U svojim naporima kontekstualizacije, neki lokaliteti pokušavaju oživjeti određeno mjesto i vrijeme iz prošlosti, zanemarujući "upletanje" sadašnjosti. Poslanje drugih lokaliteta oživljene povijesti otežava takve zahtjeve, ali napor da se povijest vrati u život očit je, primjerice, u uporabi živih životinja i biljki, u osoblju koje se bavi povijesnim radnjama i zanimanjima, te u naporu da se osigura okružje bogato artefaktima koji usredotočuju pažnju na život u prošlim vremenima.*²

Talking Back Theatre iz Hustona, Texas, definira živuću povijest kao *rekonstrukciju (recreation) ili interpretaciju*

povijesti koja je najdjelotvornija kad se zbiva na povijesnom lokalitetu gdje se događaj uistinu zbilo ili pokraj njega. Korištenjem povijesno točnih kostima i artefakata, interpretacija živuće povijesti može u osnovi vratiti prošlost u život. Pokret jačanja oživljene povijesti kao umjetničkog oblika sve se više širi jer sve više ustanova vidi teatar kao sredstvo poduke i zabave.

*Oživljena povijest izravno nas povezuje s našim precima, pomaže predočiti ono što čitamo u knjigama, pomaže ispraviti zablude, (ona, nap. a.) jest iscjeliteljica, odgovara nam neposredno iz prošlosti.*³

Definicija navedena na stranicama MANL-a (The Museum Association of Newfoundland and Labrador) glasi: *... svaka simulacija prošlih ljudi, procesa i/ili događaja koja omogućuje i posjetiteljima i interpretatorima interakciju s trodimenzionalnom, višeosjetilnom, povijesnom okolinom.*⁴

Korisni rječnik može se pronaći na stranicama kanadske Atlantske povijesne mreže (Historic Network Atlantis, HNA), koja će domalo biti nešto opširnije predstavljena. Ondje nalazimo definicije termina koji su se ustalili u kanadskoj praksi. Djelomice se mogu smatrati i svojevrsnom "žanrovskom podjelom oživljene povijesti".

Demonstracija (*Demonstration*)

□ Demonstracija povijesnih aktivnosti, vještina i obrta.

Eksperimentalna arheologija (*Experimental Archaeology*)

□ Zasniiva se na metodi istraživanja i interpretacije materijalne kulture u kojoj istraživači što je moguće točnije pokušavaju oponašati ili replicirati povijesni proces kako bi u praksi provjerili teorije o povijesnom ponašanju i stekli podatke koji se ne mogu dobiti tradicionalnom analizom artefakata i povijesnih zapisa. Također se spominju termini *eksperimentalna etnologija, imitacijska arheologija ili imitacijska etnologija*.

Interpretacija u prvom licu (*First Person Interpretation*)

□ Tehnika interpretacije u kojoj interpretator portretira osobu iz prošlosti (stvarni ili tipični lik). Uobičajeno je da interpretator o prošlosti govori u sadašnjem vremenu i izbjegava istupiti iz uloge. Može se primjenjivati kao samostalan postupak ili u kombinaciji s raznovrsnim interpretacijskim tehnikama, poput pričanja priča, demonstracija, rekonstrukcija prošlosti, pitanja i odgovora itd.

¹ Robertshaw, Andrew: *A dry shell of the past: Living history and the interpretation of historic houses*, Association for Heritage Interpretation Journal, vol 2, no 3, July 1997.
URL: <http://www.heritage-interpretation.org.uk/jouridx.html>, (26. studenog 2005.)

² URL: <http://www.alhfam.org/alhfam.help.html>, (26. 11. 2005.)

³ URL: http://www.shsu.edu/~smm_www/tblh/what.html, (26. studenog 2005.)

⁴ URL: <http://www.manl.nf.ca/atlantic/index.html>, (26. studenog 2005.)

Vodstvo uz interpretaciju (*Guided Interpretation*)

□ Program u kojemu vodič prati posjetitelje kroz nekoliko interpretacijskih postaja.

Muzej oživljene povijesti (*Living History Museum*)

□ Povijesni lokalitet ili muzej na otvorenome koji se koristi oživljenom poviješću kao primarnim sredstvom interpretacije.

Iskustvo boravka (*Live-in Experience*)

□ Program koji dopušta osoblju i posjetiteljima da žive na lokalitetu dva ili više dana slijedeći povijesno točnu dnevnu rutinu.

Mikro okružje (*Micro-environment*)

□ Okružje oživljene povijesti malih razmjera koje postoji unutar veće suvremene lokacije. Može biti svedeno na samo jednog interpretatora i njegovo neposredno okružje.

Muzejsko kazalište (*Museum Theatre*)

□ Dramatizirana prezentacija s tekstualnim predloškom koja je postavljena u muzeju da bi interpretirala i/ili naglasila određenu temu ili aspekt muzejske zbirke. Može varirati od monointerpretacije bez pomagala i scene, do ansambla glumaca koji izvode dramski tekst na razrađenoj sceni s kostimima, osvjetljenjem i ozvučenjem.

Sudjelovanje (*Participation*)

□ Interpretacija koja omogućuje posjetiteljima da se pridruže interpretatoru u rekonstruiranju aktivnosti ili događaja. Posjetitelji postaju i izvođači i promatrači.

Rekonstrukcija (*Reenactment*)

□ Uprizorenje koje simulira određeni povijesni događaj.

Interpretacija u trećem licu (*Third Person Interpretation*)

□ Pristup u kojemu interpretator, odjeven u povijesni kostim, izvodi povijesne aktivnosti, ali se ne pretvara da živi u prošlosti. Obrača se posjetiteljima sa suvremenog stajališta.⁵

Britanski autor Robert Andrews, suradnik časopisa britanske Udruge za interpretaciju (Association for Heritage Interpretation) sklon je definirati oživljenu povijest kao poseban oblik interpretacije uživo u prvom licu. Isključuje čistu dramu i primjenu kazališta u obražovanju jer oni nisu obvezani činjeničnim i povijesnim zahtjevima. Nasuprot tome, demonstracija, vodstvo i interpretacija u trećem licu poštuju navedene zahtjeve, ali ne zahtijevaju izvođačko umijeće. Rekonstrukcije bitaka, pak, često nemaju određenu obrazovnu svrhu, osim one najopćenitije, izmiče im povijesni kontekst, nisu povezane s izvođačkim umijećima. Samo interpretacije u prvom licu zahtijevaju sklop povijesnog znanja, obrazovnih ciljeva i izvođačkih umijeća.⁶

Promotori oživljene povijesti zaokupljeni su osjetljivim pitanjima standarda povijesne točnosti interpretacije; smjernice koje razvijaju odgovor su na probleme što ih susreću, kao i na kritičke osvrte. Vrijedi razmotriti iskustvo Službe nacionalnih parkova, opisano u knjizi Barrya Mackintosha *Interpretacija u Službi nacionalnih parkova: povijesna perspektiva*. Službene smjernice za interpretaciju iz 1980. godine doraduju standarde

oživljene povijesti na način koji odražava kritičko iskustvo. Donosimo izvatke iz spomenutog dokumenta. *Interpretativne prezentacije (tj. demonstracije, oživljena povijest) često su skupe i zahtijevaju mnogo osoblja. Nerijetko su neprikladno shvaćene - kao obrazovni i zabavni ciljevi sami po sebi, a ne kao sredstva poticanja daljnjeg zanimanja publike za resurse parka. Velika je mogućnost da budu neusklađene s glavnom tematikom parka.*

U parkovima osnovanim da komemoriraju poznate povijesne osobe, posebne događaje ili političke/vojne akcije i ideje interpretacijske prezentacije koje ilustriraju životne stilove obično neće biti prikladne (primjerice, obrti na bojnom polju).

Sve prezentacije koje se bave poviješću i prapoviješću moraju udovoljiti ne samo kriteriju točnosti, već i iskrenosti. Točnije, prezentacije se ne opisuju ili reklamiraju kao "preslici prošlosti, već kao ograničene ilustracije nekih rasutih činitelja nekadašnjih aktivnosti, vještina ili obrta. Činjenice i anegdote nisu odabrane izvan konteksta kako bi naglasile neku zasebnu misao ili priopćile osobna ili suvremena društvena i politička uvjerenja. Reakcije povijesnih ljudi na ideje i događaje prošlosti opisane su u kontekstu ideja i gledišta prošlosti. Ne pretpostavljamo i ne sugeriramo da su povijesni ljudi osjećali određene situacije i reagirali na njih na način na koji bismo mi to učinili, osim ako ne postoji snažan dokaz za to. Kostime, opremu, način govora itd. izričito treba predstaviti publici kao najtočnije reprodukcije što smo ih mogli postići, a ne "upravo onakve kakve su imali nekada".

Prezentirana osobna iskustva, događaji ili ideje odabrani su i iskazani tako da oslikavaju cjeloviti doprinos, tj. posebnost etničke grupe, kulture ili ljudi čija se povijest komemorira.⁷

*Među rjeđim hrvatskim primjerima koji mogu pridonijeti terminološkim pitanjima jest priredba Muzeja grada Zagreba *Žive slike*, koja se već pet godina zaredom održava u posljednjem fašničkom vikendu. Kustosica vodi posjetitelje od jednog odjeljka stalnog postava do drugoga, gdje se prikazuje određena dramatizirana radnja; prvi u nizu kostimiranih likova jest pisar koji piše Felicijanovu ispravu iz 1334. godine, uskoro se u društvu kraljice Marije prilazi Beli IV., koji čita Zlatnu bulu⁸...*

*Iako ovdje upotrijebljen naziv događaja *Žive slike* zvuči kao prevedenica termina *tableau (pl. tableaux) vivant*, značenjem mu ne odgovara. Francuski termin označava prikaz scene, obično postavljen na pozornici, čiji su kostimirani sudionici nijemi i nepokretni (Webster Ninth New Collegiate Dictionary). Uočljivo je da bi, prema kanadskoj klasifikaciji, događaju odgovarao termin vodstvo uz interpretaciju (*guided interpretation*).*

Počeci metode oživljene povijesti

Prvi zameci oživljene povijesti razvili su se u okrilju pionirskog muzeja na otvorenome Skansen, posvećenoga skandinavskom folkloru, koji je 1873. godine u

Sve prezentacije koje se bave poviješću i prapoviješću moraju udovoljiti ne samo kriteriju točnosti, već i iskrenosti.

⁵ URL: [http://www.heritageworkatlantic.ca/living_history.htm](http://www.heritagetworkatlantic.ca/living_history.htm), (26. studenog 2005.)

⁶ Robertshaw, Andrew: *A dry shell of the past: living history and the interpretation of historic houses*, Association for Heritage Interpretation Journal, vol 2, no 3, July 1997. URL: <http://www.heritageinterpretation.org.uk/jouridx.html>, (26. studenog 2005.)

⁷ Mackintosh, Barry: *Interpretation in The National Park Service: a historical perspective*, National Park Service; Washington D. C. 1986, URL: http://www.cr.nps.gov/history/online_books/mackintosh2/index.htm, (26. studenog 2005.)

⁸ Nedjeljni Vjesnik, Zagreb, 22. veljače 2004.

Stockholmu osnovao Artur Hazelius (1833. - 1901.). Iako je muzej vrlo brzo postao popularan, Hazelius je, prema vlastitim riječima, njegovu arhitekturu i artefakte doživio kao "suhu ljušturu povijesti" lišenu ljudskog konteksta. Godine 1898. počeo je dovoditi muzičare i obrtnike koji su pokazivali postupke i običaje iz svoje svakodnevice. Kasnije su sudionici srodnih događaja postali tumačima prošlosti. Zanimljivo je da švedski primjer zadugo nije našao odjeka u Europi, iako je do 1974. godine u 21 tamošnjoj zemlji postojalo 314 muzeja na otvorenome.

Sjedinjene Američke Države, naprotiv, postadoše primljive za takve ideje već 1876. godine, kad je nekoliko švedskih "živih folklornih slika" uključeno u filadelfijsku stoljetnu izložbu, na kojoj ih je zapazio George Francis Dow iz Salema u Massachusettsu, kasnije tajnik tamošnjeg Instituta Essex. Primjenu novih ideja pokrenuo je u rekonstruiranoj kući iz 17. stoljeća John Ward House. Započet je trend koji su 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća prigrlili filantropski orijentirani magnati poput Henryja Forda i Johna Rockefellera Mlađeg. Rockefellerov projekt rekonstrukcije grada Williamsburga prema situaciji iz 18. stoljeća podrazumijevao je uklanjanje stotina kasnije izgrađenih kuća. Do ranih 80-ih godina 20. stoljeća Sjedinjene Države imale su više od 800 muzeja na otvorenome. Mnogi su se među njima koristili, i još se uvijek koriste, interpretacijama *oživljene povijesti*. Po učinkovitosti i raznolikosti primjene ističu se Plimoth Plantation, Colonial Williamsburg i Old Sturbridge Village.

Sjedinjene Države i Kanada također imaju dugu i uspješnu tradiciju plodonosne suradnje formalnih muzeja i lokaliteta *oživljene povijesti*. Razvijena je metodologija kojoj su pridonijeli stručnjaci obaju područja. Krovne organizacije poput Udruženja za *oživljenu povijest farmi i muzeja agrikulture* (Association for Living Historical Farms and Agricultural Museums -ALHFAM) utvrdile su filozofiju, terminologiju i metodologiju *oživljene povijesti*.⁹

Rasprostranjenost metode *oživljene povijesti* i njezina primjena: primjer kanadskoga atlantskog područja

Raznovrsni oblici *oživljene povijesti* zastupljeni su u muzejima i na povijesnim lokalitetima kanadskoga atlantskog područja. Ondje djeluju četiri udruženja muzeja: MANL (Museum Association of Newfoundland and Labrador), CMA/PEP (Community Museums Association Prince Edward Island), FNSH (Federation of Nova Scotian Heritage) i AMNB (Association Museums New Brunswick).

Učestalost programa *oživljene povijesti* u regiji potaknulo je osnivanje tog temi posvećenoga internetskog foruma. Stranice Historic Network Atlantis donose preliminarno izvješće o praksi u muzejima i na povijesnim lokalitetima:

*Do danas su prikupljeni podaci o 33 muzeja i lokaliteta u regiji koji se koriste nekim oblikom programa *oživljene**

*povijesti. Jedanaest takvih organizacija deklarirani su muzeji *oživljene povijesti*, tj. povijesni lokalitet ili muzeji koji se koriste *oživljenom poviješću* kao primarnim sredstvom interpretacije. Ostale 22 organizacije deklarirale su se ovako:*

- *povijesni lokalitet / povijesna zgrada: 14*
- *tradicionalni muzej (koji koristi statične izložke kao primarno sredstvo interpretacije): 3*
- *arheološki lokalitet: 2*
- *ostalo: 3*
- *28 organizacija navodi *oživljenu povijest* kao redoviti dio svoje interpretacije, ostalih 5 njezino korištenje povezuje s posebnim događajima. Preliminarni nalazi upućuju na to da je praksa *oživljene povijesti* u regiji još uvijek povezana sa svojim najranijim oblicima, kombinacijom demonstracije i "interpretacije u 3. licu"*
- *8 od 33 subjekata koristi se s više zgrada i njihovim okruženjem u svojim programima interpretacije. To su glasoviti lokaliteti regije: tvrđava Louisbourg, povijesno naselje King's Landing, Muzej Ross Farm, obnovljeni Sherbrook Village i Village Historique Acadien. Nije iznenađujuće što od tih 8 lokaliteta samo jedan nije osnovan u 60-im ili ranim 70-im godinama 20. stoljeća*
- *najčešće *oživljeno* razdoblje jest 19. i rano 20. stoljeće. Zanimljivo, sva 33 subjekta navela su društvenu povijest kao glavnu temu interpretacije. Dodatne teme interpretacije obuhvaćaju trgovinu i industriju, život u domaćinstvima, vojnu povijest i poljoprivredu.*¹⁰

Kanadska se praksa uvelike temelji na stručnom radu. Kvalifikaciju interpretatora baštine potvrdio je kanadskim pečat vrsnoće u turizmu Emerit Savjet za ljudske resurse u turizmu (Tourism Human Resource Council). U Nacionalnom opisu zanimanja (National Occupational Standards), to je zvanje opisano ovako: *Interpretator baštine je pojedinac koji interakcijom sa sudionicima pobuđuje interes, unapređuje razumijevanje i ohrabruje pozitivno iskustvo prirodnih, povijesnih ili kulturnih tema. Interpretator izlaže informacije povezujući ih sa sudionikovim referentnim okvirom s obzirom na, primjerice, kulturu, etnicitet ili jezik. Interpretator može raditi u parkovima, muzejima, akvarijima, povijesnim lokalitetima, umjetničkim galerijama, zoološkim vrtovima, industrijskim lokalitetima, interpretacijskim centrima, botaničkim vrtovima, kulturnim centrima, avanturističkim putničkim odredištima, prirodnim rezervatima i turističkim poduzećima; njegov rad nije ograničen samo na ovdje nabrojena mjesta.*¹¹

Neka opažanja o komunikacijskim obilježjima *oživljene povijesti* i njezinoj primjenjivosti u aktualnim hrvatskim okolnostima

Određivanje položaja *oživljene povijesti* unutar muzejske komunikacije valja usredotočiti na ispitivanje odnosa te metode spram muzejskog artefakta, spram nematerijalne baštine te spram muzejske izložbe kao čina koji, uz ostalo, obuhvaća i njihovu prezentaciju.

Ovdje bi, pretpostavivši da su nam polazište muzeji s

⁹ Robertshaw, Andrew: *A dry shell of the past: living history and the interpretation of historic houses*, Association for Heritage Interpretation Journal, vol 2, no 3, July 1997.
URL: <http://www.heritageinterpretation.org.uk/jouridx.html>, (26. studenog 2005.)

¹⁰ URL: <http://www.heritageworkatlantic.ca/living-history.htm>, (26. studenog 2005.)

¹¹ URL: http://www.emerit.ca/eng/page.aspx?id=heritage_interpreter.htm, (26. studenog 2005.)

većinom tradicionalnim svojstvima kakvi su uobičajeni u Hrvatskoj, bilo uputno sagledati metode živuće povijesti u sekundarnoj, kompatibilnoj ulozi u odnosu prema muzejskim izložbama. Već citirane smjernice američke Službe nacionalnih parkova upozoravaju na znatne mogućnosti da se prezentacija oživljene povijesti pretvori u vlastitu svrhu i bude neusklađena s osnovnim muzejskim porukama. U svakom slučaju, riječ je o kontekstualizaciji koja treba upotpuniti shvaćanje, otvoriti šire područje komunikacije s pokazanim te pridonijeti stvaranju određenog znanja. Ivo Maroević znanje u muzejima naziva simboličnim proizvodom muzeologije i temeljne znanstvene discipline. Među funkcijama koje ga određuju možemo istaknuti komunikacijsku funkciju koju *bi se moglo uvjetno nazvati iskazom znanja jer se bavi diseminacijom i distribucijom znanja, stavljanjem pojedinih muzejskih predmeta u nove kontekste i otvaranjem njihova sve većeg i većeg muzealnog i ostalog značenja.*¹²

Oživljena se povijest, iz očitih razloga zaštite i čuvanja, ne koristi originalima već replikama, a često poseže i za pokušajima rekonstrukcije koji se temelje na tipičnim povijesnim svojstvima neke vrste predmeta, a ne na pojedinačnom predlošku. Upućivanje na osnovne namjene nekog predmeta i načina rukovanja njime, postiže se tehnikom demonstracije, to potrebnijom što je veći kulturno-povijesni odmak od svakodnevnog iskustva publike. Demonstraciju je najbolje povezati s interpretacijom u trećem licu, kakvom je definira spomenuti kanadski rječnik jer je njezin cilj upravo premošćivanje te distance.

Prezentacija nematerijalne baštine zacijelo je najosjetljivija muzejska zadaća. Oživljena povijest nudi mogućnost da se nematerijalna, recimo književna ili glazbena baština poveže s likom njezina stvaratelja. Pritom se otvaraju znatne mogućnosti za interpretaciju u prvom licu. Ipak, često valja zapostaviti povijesnu razinu jezika, koji je suvremenicima nerazumljiv, u korist prenošenja poruke.

Kad je riječ o izložbenim vrstama u odnosu prema kompatibilnosti s metodom živuće povijesti, kao smjernicu promišljanja možemo iskoristiti P. van Menschovo razlikovanje narativnih i situacijskih izložbi.¹³

Narativne su izložbe one čiji instrumentarij slijedi logiku pripovijetke i pomaže da se ispričano dobar razumije. Sadržajno ih odlikuje visok stupanj apstraktnosti i zapravo su vrlo zahtjevna vrsta za primjenu tehnika oživljene povijesti. Imaju čvrst linearni ustroj i zadani slijed odjeljaka izložbe. Stoga se primjena oživljene povijesti čini mogućom samo kao uvod, završetak ili cezura. Spomenuti primjer Muzeja grada Zagreba jedan je od načina uporabe oživljene povijesti koji polazi od linearne izložbe. Čini se da su sami djelatnici tog muzeja duhovito presreli problematiku "povijesne izvornosti" ne prikrivajući izvjesne karnevalske crte svoje priredbe. Također bismo mogli zamisliti poneku cezuru oživljene

povijesti u stalnom postavu Muzeja za umjetnost i obrt (s obzirom na kronološku dimenziju tog postava, interpretacije u trećem licu vjerojatnije su od onih u prvome). Ipak, interpretacija u prvom licu mogla bi na prikladan način, kroz ulogu inicijatora osnivanja MUO-a Izidora Kršnjavoga, objasniti okolnosti nastanka i poslanje Muzeja te susjedne Obrtne škole.

Situacijske izložbe, koje imaju visok stupanj konkretnosti - interpretirajući, primjerice, originalni ambijent neke palače s kompletnim inventarom i težeći autentičnoj muzealiziranoj prošlosti - također se mogu okoristiti tehnikama oživljene prošlosti. Privid realnosti kojemu se teži zapravo je već postavljena scena za prisutnost kostimiranih povijesnih likova koji se ondje "mogu zateći" i, uklopivši se svojom karakterizacijom što potpunije u prizvano vrijeme, primjenjivati tehniku interpretacije prvog lica jednine. Kratkim pogledom na hrvatsku "muzejsku scenu" zapažamo Zbirku Anke Gvozdanović u Visokoj ulici u Zagrebu. Palača i njezin inventar već su poslužili kao filmski set (*Glembajevi* Antuna Vrdoljaka i dr.). Prezentacija životne rutine i događaja iz društvenog života viših slojeva s kraja 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća mogli bi biti interpretirani metodom oživljene povijesti. Doduše, prisjetimo li se problema manipuliranja s originalima, bilo bi uputnije medijski zabilježiti jednokratnu uporabu te "muzejske pozornice". U svakidašnjem tretmanu bio bi moguć tek skromniji opseg priredbe s likovima koji ne dotiču originale. Uporaba replika u ambijentu koji je sačuvao potpunu izvornost zacijelo bi postala njegovo obezvređenje.

U Muzeju grada Zagreba muzealizirana su još dva ambijenta u kojima se mogu promišljati slični postupci: Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže (Krležin Gvozd 23) i Stan arhitekta Viktora Kovačića (Masarykova 21). Čini se da bi najlogičniji postupci oživljene povijesti, oživljavanje "stanara" tih ambijenata, naišli na nepremostive zapreke, ponajprije zbog upravo enciklopedijskog opsega njihova životnog djela. Iako ih na navedenim adresama zatječemo u "intimi svoga doma", teško je zamisliti da bi bilo moguće kontrolirati njihov lik unutar toga uskog određenja u kojemu, naposljetku, postaju slični mnogim anonimusima. Međutim, zamisliv je interpretator u ulozi anonimnog suvremenika tih poznatih ljudi, prosvijećeni "hodočasnik" iz prošlih vremena. Njegov pogled, iako određen povijesnim vremenom, bio bi blizak pogledu posjetitelja, a sadržavao bi izvjesni emotivni naboj i imao način ponašanja svojstven ljudima prošlog vremena, kada je kult umjetnikove ličnosti bio mnogo snažniji.

Prezentacija nematerijalne baštine zacijelo je najosjetljivija muzejska zadaća. Oživljena povijest nudi mogućnost da se nematerijalna, recimo književna ili glazbena baština poveže s likom njezina stvaratelja.

¹² Maroević, Ivo: *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 1993., str. 208.

¹³ Maroević, Ivo: *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 1993., str. 238.

Izvrješće o zamcima metode oživljene povijesti u Karlovcu i prilozi za strategiju njezina razvoja

□ Gambon 21 (radni naziv Karlovac, grad-zvijezda)

□ Izvedba: 11. srpnja 2004.

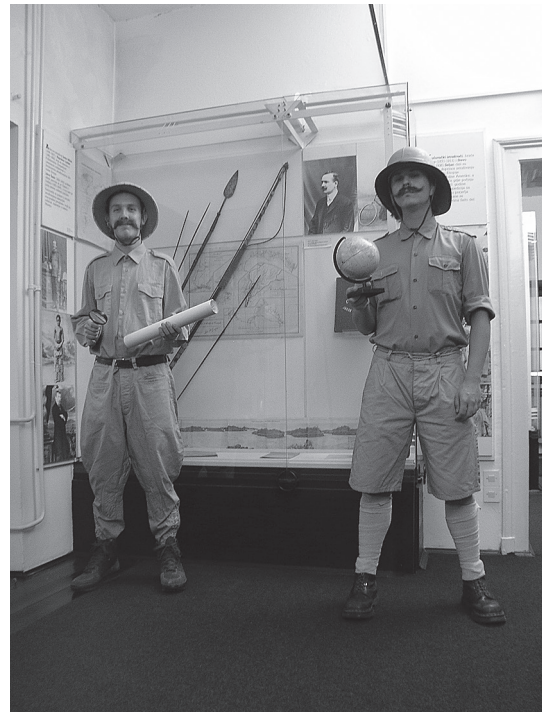
Prema riječima autora igre, kustosa Igora Čuliga, *Gambon 21* je igra Gradskog muzeja Karlovac koja se zasniva na orijentaciji u karlovačkoj Zvijezdi i poznavanju važnih osoba mjesne povijesti, no ove se sastavnice mogu i razdvojiti. Nazvana je prema Martinu Gambonu, renesansnom graditelju Karlovca i po našem stoljeću koje odlučuje o njezinoj daljnjoj sudbini.¹⁴

Uočivši da orijentacijski dio igre čini uspostavljanje odnosa s povijesnim dimenzijama urbanog prostora, usredotočit ćemo se na drugu sastavnicu igre, u kojoj taj isti prostor postaje "pozornicom oživljene povijesti". Kad igrači pravilno identificiraju adresu, na njoj zatječu kostimiranog interpretatora u ulozi poznatih osoba karlovačke povijesti: Vjekoslava Karasa, Ivana Mažuranića, Dragojle Jarnević, Ane Katarine Zrinski, Martina Gambona i braće Seljan (Mirka i Stjepana). Slijedi drugi dio igre - razgovor s interpretatorom, koji isprva teče kao upoznavanje, a potom kao ispitivanje igrača koji mora odgovoriti na pitanja o životu i djelu interpretiranog lika.

Riječ je, dakle, o pokušaju interpretacije u prvom licu. Prizivanje povijesnog vremena ima uporište u nekim jezičnim oblicima kojima se interpretator koristi, njegovim gestama i odjeći te nastojanju da ignorira povijest koja je uslijedila nakon njegova života, kao i sadašnjost. Dodijeljena mu je izvjesna samosvijest o vlastitoj vrijednosti jer je spreman provjeriti znaju li i drugi okolnosti njegova života i njegove zasluge. Osim toga, interpretirani lik može sagledati sav svoj život, od početka do kraja, njegova životna dob nije fiksirana, što, naravno, nije moguće stvarnoj osobi.

Očito postoji i ono što se ne može smatrati povijesnim osobinama lika već instrumentima koji omogućuju da se od ispitnika dobiju odgovori koje je moguće vrednovati dodjelom bodova u igri. No budući da su igrači pripremljeni za protokol igre, nisu zatečeni tim prelaskom u ispitivački dio, koji ipak obilježava interpretatorovo "istupanje iz karaktera".

Opasnost takvog pristupa jest, naravno, zamagljivanje tog prijelaza, jer je povijesnom liku posredno pripisana određena taština. Uбудuće bi bilo preporučljivo da interpretator nakon uvodnog monologa posve istupi iz interpretiranog lika kad provodi vrednovanje. Prednost pristupa je u izgrađivanju stajališta igrača: gledati na svoj okoliš kao na pozornicu povijesnih zbivanja, pa čak i osvjestiti i nesavršenost svake interpretacije, kao i njezinu ovisnost o stajalištima i osobinama samih interpretatora. Idealan uspjeh interpretatora jest zainteresirati svoje sugovornike za interpretirani povijesni lik i naglasiti da je riječ o procesu koji slijedi trag povijesne činjenice.

GAMBON 21, 11. srpnja 2004.

sl. 1. Martin Gambon

sl. 2. Braća Mirko i Stjepan Seljan

□ Turska opasnost

□ Izvedbe: 15. svibnja 2004. i 15. svibnja 2005.

Već dvije godine zaredom Gradski muzej Karlovac organizira jednodnevnu igru *Turska opasnost*, čija je autorica Aleksandra Goreta, muzejska pedagoginja. Plakat priziva godinu 1592., kad Turci, vođeni pašom Hasanom Predojevićem, pripremaju opsadu Karlovca, a građanima se upućuje poziv da se pripreme za obranu. Cijeli se događaj zbiva u jednome obrambenom jarku

¹⁴ Čulig, Igor: *Gambon 21*, Glas Gradskog muzeja Karlovac, god II., br. 1, rujna 2005., str. 54.

pokraj zapadnog bastiona, a zasniva se ponajviše na demonstraciji srednjovjekovnih ratnih vještina, uz elemente povijesne kostimografije i zvuke srednjovjekovne glazbe s razglasa.

Projekt je razvijen u suradnji s članovima mjesnih sportskih klubova, pa su se posjetitelji imali prilike okušati u jahanju, gađanju strijelom i lukom, sokolarenju i rukovanju različitim vrstama mačeva, oružja na motki i buzdovana. Dok su lukovi i strijele, kao i oprema konja posve suvremeni, ostala oružja imaju povijesne predloške. Ipak, nemamo informaciju o izvornosti tih primjeraka, pa je njihova kontekstualizacija u konkretne povijesne okolnosti možda obmanjujuća. Riječ je, dakle, o odašiljanju pogrešnih informacija o lokalnoj baštini. Problem se pojavljuje upravo ondje gdje postoji mogućnost zabune, dakle pri uporabi replika, a ne pri uporabi suvremene opreme. Ukupno gledano, za karlovačko su područje relevantna samo najopćenitija obilježja korištenih predmeta.

Nadalje, uočljivo je da prikazane vještine i oprema nisu primjereni danom razdoblju, konkretnom događaju i odabranom "spomeničkoj pozornici". Naime, karlovačka je tvrđava tipična fortifikacija za obranu od vatrenog oružja, a imala je i vlastitu artiljeriju. Opisane bi vještine bilo mnogo umjesnije staviti u kontekst kaštela Dubovac.

Taj se događaj odlikuje znatnom interaktivnošću i dobrodošla je animacija jarka karlovačke Zvijezde. Nedostaci su ponajviše rezultat pogrešne deklaracije njegove relevantnosti za lokalnu baštinu. Za ispravljanje spomenutih nedostataka demonstraciju bi trebalo dopuniti interpretacijom u trećem licu, koja bi sugerirala da je riječ o "općenitom diskursu o hladnom oružju i povijesnim vještinama", pripremi od koje se može poći u potragu za lokalnim specifičnostima. Naravno, bilo bi ključno u idućim prilikama održati obećanje - izraditi replike izvornih predmeta.

□ **Sajam Vlastelinstva Dubovac**

□ Izvedba: 21. svibnja - 3. lipnja 2005.

Kaštel Dubovac vrijedan je spomenik kulture i pod "skrbu" je Gradskog muzeja Karlovac, koji se 2005. godine prvi put okušao, zajedno s Turističkom zajednicom grada Karlovca i karlovačkom putničkom agencijom Ferial d.o.o., u organiziranju manifestacije pod nazivom *Sajam vlastelinstva Dubovac*. "Sajam" se održavao u okrilju starog kaštela, ispred gradskih vrata, ali i u branič-kuli, gdje je smješten muzejski postav *Oko Kupe i Korane*, koji obrađuje obrambenu, crkvenu i stambenu baštinu regije.

S obzirom na to da je Karlovac smješten na sjecištu sjeverne i južne Hrvatske, oduvijek je bio mjesto miješanja utjecaja različitih regija, pretežito putem trgovine. Tako su se na "sajmu" našli gosti iz cijele Hrvatske: rapski samostreljari, turopoljski topnici, žonglerska grupa Artistica iz Zagreba, ansambli koji njeguju srednjovjekovnu i ranorenesansnu glazbu "Vatroslav

Lisinski" i Minstrel, kovači iz Varaždina, kostimirani gimnastičari iz Karlovca i dr. Posluživani su i obroci od namirnica za koje je poznato da su se najčešće koristile u srednjovjekovnoj prehrani. Sudionici su izvodili svoje točke i skečeve, demonstrirali vojne i obrtničke vještine, što ipak nije prezentiranje baštine nego su te točke više same sebi svrha. Jasno se naziru festivalska obilježja ovog događaja, dok je sam kaštel premalo prezentiran. Iako je priredba bila razmjerno dobro posjećena i pozitivno percipirana od medija i javnosti, to više što se

TURSKA OPASNOST, 15. svibnja 2004. i 15. svibnja 2005.

sl.3. Demonstracija sokolarstva (2005.)

sl.4. Demonstracija vojne opreme (2005.)

SAJAM VLASTELINSTVA DUBOVAC,
21. svibnja 2005.

sl. 5. i 6. Srednjovjekovna večer sa

žonglerima u dvorištu kaštela Dubovac

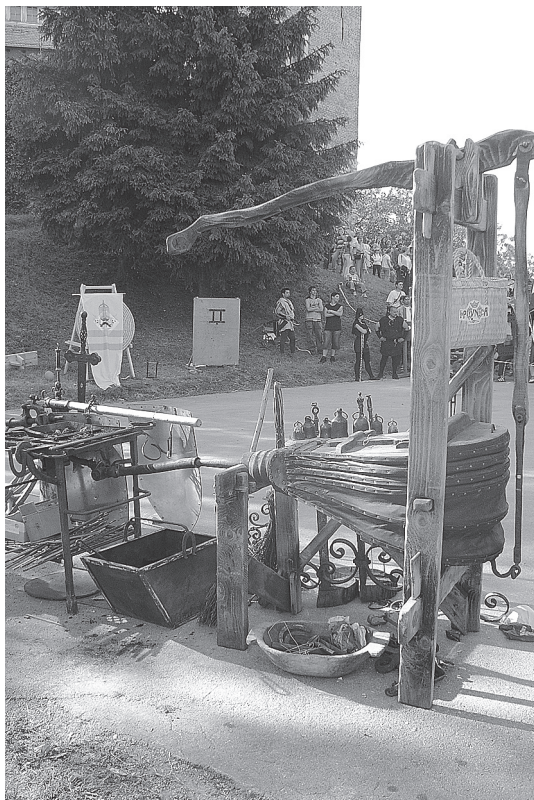
temeljila na suradnji s “dobronamjernim entuzijastima”, sami muzejski djelatnici na takav projekt gledaju kao na mobilizacijsko-popularizacijski začetak eksploatacije takvog lokaliteta. Sasvim je sigurno da kaštel Dubovac ima veće potencijale, ponajprije u smislu prikladnog prostora za pravi teatar tipa srednjovjekovne mansionske (postajne) pozornice kojoj je glavno obilježje simultanost koja se ostvaruje istodobnim prikazivanjem nekoliko prizorišta, a aktivira je sam posjetitelj svojim dolaskom, što bi bila sjajna ilustracija srednjovjekovnog teatra i pripadajuće eshatološke (moralizatorske) drame. Poznati je takav primjer u nas dubrovačka tvrđava Lovrijenac. Naravno, ne postoji lokalno književno stvaralaštvo koje bi moglo biti repertoarska osnova za to. Ipak, Dubovac se i u hrvatskim razmjerima ističe kao spomenik koji je dobro sačuvao srednjovjekovno-renesansna obilježja. Teatarske aktivnosti poznate, iako samo u tragovima, u Zagrebu tog doba, gotovo bi mogle biti bolje postavljene na Dubovcu nego u samom Zagrebu, barem po užim srednjovjekovnim odrednicama *mise-en-scène*.

Gotovo je moguće ponoviti prosudbu koju smo već naveli za *Tursku opasnost*. Problem je također stvaranje zabune u razlikovanju općih i slobodno interpretiranih odlika srednjeg vijeka i lokanih specifičnosti. Zanimanje publike već se iscrpilo u tim događajima, pa je upitno koliko je muzejska izložba *Oko Kupe i Korane*, koju je vidjela većina posjetitelja sajma, uspjela korigirati prije stečene predodžbe. Umjesno bi bilo ubuduće organizirati festival izvođača raznorodnih vještina, s naglaskom na uprizorenju/interpretaciji lokalne baštine. Nije nužno zatvoriti vrata satiri nadahnutoj općim duhom srednjeg vijeka, važno je postići razumijevanje njezinih granica. Spomenimo da je broj od više od 15 000 posjetitelja u desetak dana uistinu ohrabrujući, ali i obvezujući.

Završna misao

Ovaj je rad započet kao uvod u metode oživljene povijesti čiji je nastanak potaknut kasnije navedenim kritičkima opažanjima priredbi Gradskog muzeja Karlovac i drugih karlovačkih organizatora. U osnovi je to dobronamjerni pogled, prožet pitanjima o putovima mogućeg razvoja, izlaganjem općih pojmova i nastojanjem da se pridonese strategiji koja bi unaprijedila te projekte. Vjerujemo da bi osnova “muzejske pouzdanosti” trebalo biti kostimirano muzejsko vodstvo u užem smislu. Ono bi trebalo postojati i kad se u okolini muzejskog postava zbivaju događaji popularnog tipa i sačuvati svojstveni standard.

Nadalje, valja promisliti o sekciji za oživljenu povijest unutar Sekcije za muzejsku pedagogiju Hrvatskoga muzejskog društva, koja bi bila oblikovana kao tečaj za polaznike na kojemu bi se pojedini povijesni likovi

cjelovito razradili kao stvaratelji duhovne baštine svoga doba, prikladno odjeveni, ali i opskrbljeni određenim vještinama potrebnim za uspješnu komunikaciju s publikom. Dramatizacije su izvrsna metoda za interpretaciju prije svega nematerijalne baštine, što je u muzejima uvijek osjetljiv zadatak, a pridonose i boljem razumijevanju svrhe pojedinih muzejskih artefakata.

LITERATURA

1. ALHFAM (The Association for Living History, Farm and Agricultural Museums): Living history help
URL: <http://www.alhfam.org/alhfam.help.html>, pregledano 26. studenog 2005.
2. Čulig, Igor: *Gambon 21*, Glas Gradskog muzeja Karlovac, god II., br. 1, rujan 2005., str. 54.
3. EMERIT: National Occupational Standards
URL: http://www.emerit.ca/eng/page.aspx?id=heritage_interpreter.htm, pregledano 26. studenog 2005.
4. HNA (Heritage Network Atlantis): Newfoundland and Living History
URL: [http://www.heritageworkatlantic.ca/living_history.htm](http://www.heritagetworkatlantic.ca/living_history.htm), pregledano 26. studenog 2005.
5. Mackintosh, Barry: *Interpretation in The National Park Service: a historical perspective, National park Service*; Washington D. C. 1986.
URL: http://www.cr.nps.gov/history/online_books/mackintosh2/index.htm, pregledano 26. studenog 2005.
6. MANL (The Museum Association of Newfoundland and Labrador): What is Living History? URL: <http://www.manl.nf.ca/atlantic/index.html>, pregledano 26. studenog 2005.
7. Maroević, Ivo: *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 1993., str. 208.

8. Nedjeljni Vjesnik, Zagreb, 22. veljače 2004.

9. Robertshaw, Andrew: *A dry shell of the past: living history and the interpretation of historic houses*, Association for Heritage Interpretation Journal, vol 2, no 3, July 1997.
URL: <http://www.heritageinterpretation.org.uk/jouridx.html>, pregledano 26. studenog 2005.

10. Talking Back Living History Theatre: What is living history?
URL: http://www.shsu.edu/~smm_www/tblh/what.html, pregledano 26. studenog 2005.

LIVING HISTORY AS A METHOD FOR INTERPRETING THE HERITAGE

Because of the shortcomings of local and the inaccessibility of foreign literature about the living history method of interpreting the heritage, as well as the lack of development of local practice, this account has taken on the form of a kind of introduction that largely quotes and paraphrases writings chosen to answer certain basic questions: What is living history? What are its techniques? Where do its beginnings lie? How is it used and how widely?

Apart from a definition, the text *Living history as a method for interpreting the heritage* by Irena Šegavić Čulig gives information about the origins of living history that developed under the aegis of the pioneering open-air Skansen Museum, and describes the experiences of museums in the USA and Canada that have a long and successful tradition of fruitful collaboration between formal museums and living history sites. In the last part, the article acquaints us, through critical remarks, with the following projects: Gambon 21, the Turkish Threat and the Dubovac Manor Estate as organised by Karlovac City Museum. In essence, however, this is a well-disposed review, shot through nevertheless with questions about the paths of possible development, with an exposition of general concepts and an endeavour to contribute to a strategy for the advancement of projects presenting living history.

SAJAM VLASTELINSTVA DUBOVAC,
21. svibnja 2005.

sl. 7. Kovački mijeh

Napomena: Tekst *Oživiljena povijest (Living history) kao metoda interpretacije baštine* je pismena radnja Irene Šegavić Čulig na stručnom ispitu za zvanje kustosa. Mentorica: dr.sc. Žarka Vujić, Filozofski fakultet Zagreb, Odsjek za informacijske znanosti, Katedra za muzeologiju